DOI: https://doi.org/10.31110/consensus/2026-02/039-047
УДК (UDC) 94 “1918/1920”

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE UNR DIRECTORATE: CREATION AND MAIN DIRECTORIES OF ACTIVITY (1918-1920)

Lidiia Bilichenko*

Abstract

The purpose of the study is to investigate the establishment and functioning of the Ministry of Foreign Affairs of the UNR Directory during 1918-1920.

The methodological basis of the work is the principles of historicism, objectivity, systematicity, scientificity, comprehensiveness and specificity. Their combined application allowed us to consider the studied processes and phenomena according to the dynamics of their development, abstracted from individual views and beliefs, trying to achieve the most complete and diverse disclosure of the stated problem. The principles and approaches listed above are universal foundations of any scientific research, therefore they are used comprehensively throughout the work. On their basis, an appropriate methodological base was formed, which combines general scientific, interdisciplinary and special-historical methods of cognition.

Scientific novelty. The scientific novelty of the work lies in the involvement of previously unpublished documents of the Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine.

Conclusions. It was established that the Ministry of Foreign Affairs of the UNR Directory was a key body that ensured international recognition of Ukraine and the struggle for its independence in the face of armed foreign aggression. It was found that V. Chekhivsky was appointed Minister of Foreign Affairs of the first government. From August 1919, the position of Minister of Foreign Affairs of the UNR was held by A. Livytsky, who in October 1919 was appointed Head of the UNR Diplomatic Mission in Poland. After lengthy negotiations with the Polish side, the Warsaw Treaty of 1920 was concluded on April 21 of the following year. It was concluded that thanks to the activities of the Ministry of Foreign Affairs during 1918-1920, the UNR Directory was able to expand its foreign policy ties. In particular, it sent its Extraordinary Diplomatic Missions to Sweden, Norway, Poland, Switzerland, Great Britain, the Vatican, Italy, Finland, Denmark, Greece, Belgium, the Netherlands, the USA, Romania, and the countries of the Caucasus (Georgia, Azerbaijan).

Keywords: Ministry of Foreign Affairs, UNR Directory, diplomacy, foreign policy, international relations, embassies, consulates

* Master of History, graduate Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: bilichenkolidiia@gmail.com. ORCID: https://orcid.org/0009-0000-9204-8295

Міністерство закордонних справ Директорії УНР: створення та основні напрямки діяльності (1918–1920 рр.)

Лідія Біліченко*

Анотація

Мета дослідження – дослідити заснування та функціонування Міністерства закордонних справ Директорії УНР упродовж 1918–1920 рр.

Методологічною базою роботи є принципи історизму, об'єктивності, системності, науковості, всебічності та конкретності. Їх сукупне застосування дозволило розглядати досліджувані процеси та явища згідно динаміки їхнього розвитку, абстраговано від індивідуальних поглядів і переконань, намагаючись досягти максимально повного та різнопланового розкриття заявленої проблеми. Вище перераховані принципи та підходи є універсальними засадами будь-якого наукового дослідження, тому застосовуються комплексно у всій роботі. На їх основі була сформована відповідна методологічна база, в якій поєднуються загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціально-історичні методи пізнання.

Наукова новизна. Наукова новизна роботи полягає у залучені досі неопублікованих документів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України.

Висновки. Встановлено, що Міністерство закордонних справ Директорії УНР було ключовим органом, що забезпечував міжнародне визнання України та боротьбу за її незалежність в умовах збройної іноземної агресії. З'ясовано, що Міністром закордонних справ першого складу уряду було призначено В. Чехівського. Від серпня 1919 р. посаду міністра закордонних справ УНР займав А. Лівицький, який у жовтні 1919 р. був призначений головою Дипломатичної місії УНР в Польщі. Після тривалих переговорів з польською стороною 21 квітня наступного року було укладено Варшавський договір 1920 р. Зроблено висновок, що завдяки діяльності Міністерства закордонних справ протягом 1918–1920 рр., Директорія УНР змогла розширити свої зовнішньополітичні зв'язки. Зокрема, вона відправила свої Надзвичайні дипломатичні місії до Швеції, Норвегії, Польщі, Швейцарії, Великої Британії, Ватикану, Італії, Фінляндії, Данії, Греції, Бельгії, Голландії, США, Румунії та країн Кавказу (Грузія, Азербайджан).

Ключові слова: Міністерство закордонних справ, Директорія УНР, дипломатія, зовнішня політика, міжнародні відносини, посольства, консульства

Цитування: Біліченко, Л. (2026). Міністерство закордонних справ Директорії УНР: створення та основні напрямки діяльності (1918–1920 рр.). *Консенсус, 2,* 39-47. https://doi.org/10.31110/consensus/2026-02/039-047

URL: https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/226

* магістр історії Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: bilichenkolidiia@gmail.com. ORCID: https://orcid.org/0009-0000-9204-8295

CC BY 4.0

Постановка проблеми. Уночі проти 14 листопада 1918 р. в Києві відбулося таємне засідання Українського національного союзу, де розглядалося питання про збройний виступ проти режиму П. Скоропадського. Присутні відхилили ідею негайного відновлення Української Центральної Ради. На цьому засіданні було обрано тимчасовий верховний орган Української Народної Республіки – Директорію у складі В. Винниченка (голова), С. Петлюри, Ф. Швеця, А. Макаренка та П. Андрієвського. Директорія створювалася з конкретною метою – для ліквідації гетьманського режиму. Після здійснення цієї мети передбачалося по-новому визначити форму державної організації УНР.

Незабаром після вступу до Києва повстанських військ до столиці 19 грудня 1918 р. урочисто в'їхала Директорія. 26 грудня в Декларації – програмному документі нової влади – було проголошено відновлення Української Народної Республіки з республіканською формою державного устрою і призначено перший уряд на чолі з В. Чехівським – Раду Народних Міністрів. Міністром закордонних справ першого складу уряду теж було призначено В. Чехівського.

Основні напрямки діяльності Міністерства закордонних справ Директорії УНР (1918-1920) були спрямовані на міжнародне визнання незалежності України, створення мережі посольств і консульств, встановлення дипломатичних відносин, захист інтересів українських громадян за кордоном та інформаційну роботу щодо популяризації української справи.

Завдяки діяльності Міністерства закордонних справ протягом 1918-1920 рр., Директорія УНР змогла розширити свої зовнішньополітичні зв'язки. Зокрема, вона відправила свої Надзвичайні дипломатичні місії до Швеції, Норвегії, Польщі, Швейцарії, Великої Британії, Ватикану, Італії, Фінляндії, Данії, Греції, Бельгії, Голландії, США, Румунії та країн Кавказу (Грузія, Азербайджан).

Аналіз досліджень та публікацій. З проголошенням Незалежності України у 1991 р. відкрилися нові можливості дослідження історії українських зовнішньополітичних установ. Центральне місце серед дослідників у цьому напрямі займає Ірина Борисівна Матяш[1] – голова Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин, провідний науковий співробітник відділу історії міжнародних відносин та зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України. Ірина Борисівна є членом редколегій українських і зарубіжних наукових журналів та продовжуваних видань «Україна дипломатична», «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки», «Archeion» (Республіка Польща, Варшава), «Археографичный штогодник» (Республіка Білорусь, Мінськ), «Архивы и справаводство» (Республіка Білорусь, Мінськ), «Межкультурные коммуникации» (Тбілісі, Грузія), «Енциклопедичний вісник України», «Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого», «Сумський історико-архівний журнал» та ін. Серед робіт Ірини Матяш є

[1] Матяш І. Іноземні представництва в Україні (1917-1919 рр.): державна місія та повсякденність. Київ: Інститут історії України НАН України. 2019. 556 с.

 e-ISSN: 2786-622X

монографічні видання, в яких досліджено історію консульської служби та іноземні дипломатичні представництва в Україні протягом 1917–1919 рр.

Вагомий внесок у дослідження зазначеної тематики внесли праці українських учених В.Ф. Верстюка[2], Д.В. Веденєєва[3], С.В. Віднянського[4], І.Б. Дацківа[5], Р.Я. Пирога[6] та Т.Г. Рендюка[7].

Мета статті – дослідити створення та діяльність Міністерства закордонних справ Директорії УНР протягом 1918–1920 рр.

Виклад основного матеріалу. Після зречення влади гетьманом П. Скоропадським (14 грудня 1918 р.) проголошується відновлення Української Народної Республіки (УНР). Республіка з самого початку заявила про своє бажання всебічно розвивати міжнародні контакти і проводити незалежну зовнішню політику. Трудовий Конгрес (передпарламент) визначив концептуальні засади зовнішньополітичних взаємин України, внісши до п. 7 «Закону про форму влади на Україні» положення про те, ще «український народ хоче бути нейтральним і у дружніх стосунках з усіма іншими народами», всебічно розвивати ці стосунки, не має територіальних претензій до інших держав[8].

Доба Директорії УНР відзначалася швидкими змінами урядових кабінетів. Міністром закордонних справ першого складу уряду було призначено В. Чехівського[9]. Одразу ж після призначення новим керівником був затверджений наказ колишнього міністра закордонних справ Афанасьєва за № 406 від 11 грудня про призначення добових грошей відрядженим до Міністерства урядовцям Міністерства фінансів: Сергію Валуєву, В'ячеславу Крилову, Миколі Пашенову та Юрію Майєру, які входили до складу таємної канцелярії[10].

Також Міністерство закордонних справ видало повноваження, згідно з яким наділило правами свого урядовця та помічника діловода при Юридичному відділі

---

[2] Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення: хронологічний довідник. Київ: Наук. думка, 1995. 687 с.

[3] Веденєєв Д.В. Дипломатична служба Української держави. 1917–1923 роки: навч. посіб. / Нац. акад. Служби безпеки України. Київ. 2007. 260 с.

[4] Віднянський С. Дипломатична та консульська служба у вимірі особистості / редкол.: С. Віднянський та ін. Київ: Ген. дирекція з обслуговування іноземн. представництв. 2016. 425 с.

[5] Дацків І.Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр. *Український історичний журнал*. 2010. № 3. С. 219–223.

[6] Пиріг Р. Документальна спадщина Компартії України: проблеми інтеграції в систему державної архівної служби. *Константи: Альманах соціальних досліджень*. 1996. № 2. С. 5–10.

[7] Рендюк Т.Г. Українці в Румунії та румуни в Україні: проблеми минулого та сучасне становище. Київ: Оріон-Принт, 2011. 293 с.

[8] Веденєєв Д.В. Дипломатична служба Української держави. 1917–1923 роки: навч. посіб. / Нац. акад. Служби безпеки України. Київ, 2007. С. 18–22.

[9] Лупандін О.І. Міністерство закордонних справ Української Народної Республіки та Української Держави [Електронний ресурс]. *Енциклопедія історії України*: Т. 6: Ла-Мі / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2009. 790 с.: іл. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ministerstvo_zakordonnykh_sprav (останній перегляд: 03.09.2025).

[10] ЦДАВО. Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 9.

CC BY 4.0

Петра Марченка отримувати із канцелярії Директорії і Державного Секретарства всі постанови Директорії, які торкалися Міністерства.[11]

Уряд Директорії УНР дуже відповідально поставився до формування штату співробітників Міністерства закордонних справ. Перш ніж ухвалити кандидатуру, міністерство наводило ретельні довідки щодо професійної діяльності майбутнього кандидата. Так, у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України зберігся документ-свідоцтво щодо громадянина статського радника Фустова, в якому йшлося наступне: «…статський радник Микола Сергійович Фустов був уродженцем Харківської губернії. Закінчив по першому розряду курс Юридичного факультету Петербурзького університету. На службу вступив у 1898 р. в канцелярію Міністерства внутрішніх справ. Займав послідовно посади секретаря канцелярії та помічника діловода. З ліквідацією генерал-губернаторства отримав призначення члена земельної комісії, а потім комісара по селянським справам у Царство Польське. По евакуації закладів у Царстві Польському був призначений спочатку начальником санітарного, а вже потім евакуаційного відділів щодо біженців Південно-західного фронту…»[12]. Таким чином, можемо зробити висновок, що урядовцями УНР дуже ретельно досліджувалася вся картина біографії претендента на посаду в міністерстві.

31 грудня 1918 р. до Міністерства закордонних справ надійшло прохання громадянина Олександра Максимовича Максимчука, у якому автор дуже просив надати йому якусь посаду при Міністерстві. Також він зазначив, що у військовий час був на посаді осавула у полку, а у згаданий нами час перебував на посаді козака у Пішому Охоронному Полку в Києві[13]. На жаль, чи було затверджено і знайдено якусь посаду для зазначеної особи, авторка монографії у документах не знайшла.

23 січня 1919 р. Г.М. Словачевський, який нещодавно закінчив консульські курси, був призначений на посаду урядовця особливих доручень при Міністерстві закордонних справ[14].

Згідно з документом, який датується 20 грудня 1919 р., на службі у Міністерстві закордонних справ перебували: Катерина Лотоцька, Петро Козуба, Тетяна Авраменкова та Олександра Яковлєва[15].

За часи керівництва В. Чехівського зовнішньополітичним відомством уряд УНР намагався мирними засобами врегулювати відносини з РСФРР, війська якої вели бойові операції на території України. До Москви була вислана Надзвичайна дипломатична місія на чолі з С. Мазуренком. У ході переговорів (17 січня – 4 лютого 1919) були вироблені умови мирного договору. Але український уряд не проявив наполегливості в досягненні мети, і ця мирна конференція залишилася нереалізованим проєктом.

[11] ЦДАВО. Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 19.
[12] ЦДАВО. Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 7.
[13] ЦДАВО. Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 17.
[14] ЦДАВО. Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 29.
[15] ЦДАВО. Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 26.

e-ISSN: 2786-622X

Важливим напрямом зовнішньополітичної стратегії УНР в цей період було встановлення відносин із західними державами, від яких вона сподівалася отримати військову і фінансову допомогу в боротьбі з більшовиками. На початку січня 1919 р. Директорія УНР відрядила своїх представників до Великої Британії, Франції, США, Італії, Греції та ін. країн, а також на Паризьку мирну конференцію 1919-1920 рр.[16]

Основними напрямами діяльності Міністерства закордонних справ було ведення зовнішньої політики, встановлення дипломатичних зносин з іноземними державами, керівництво та контроль над українськими посольствами та консульствами за кордоном.

Одним із найважливіших напрямів діяльності Міністерства закордонних справ Директорії УНР була видача українським мігрантам паспортів УНР. У Центральному державному архіві містяться документи пана Якова Каллека (Рис. 1).

Рис. 1. Яків Каллек
(джерело: ЦДАВО. Ф. 4442с. Оп. 1. Спр. 21. Арк. 17)

Займалося Міністерство закордонних справ і підтримкою українських студентів за кордоном. Так, до Міністерства звернувся Олександр Лагутенко з проханням щодо призначення йому стипендії для закінчення студій на філологічному факультеті Паризького університету. Окрім того, він також паралельно навчався при студії історії мистецтв у Віденському університеті[17]. Відповідно до довідки, сам Олександр Лагутенко народився 22 серпня 1891 р. у Києві. 24 серпня 1900 р. вступив до підготовчого класу Київської печерської гімназії, яку і закінчив 5 червня 1906 р. Восени того ж року вступив до університету Св. Володимира на фізико-математичний факультет. У кінці грудня 1918 р. подав прохання до Міністерства закордонних справ про зарахування його на службу 15 січня 1919 р., наказом Міністерства був призначений на посаду аташе Дипломатичної місії УНР в Данії[18].

Від 13 лютого до початку березня 1919 р. обов'язки міністра закордонних справ виконував К. Мацієвич. Найбільш вагомими підсумками короткострокової зовнішньополітичної діяльності уряду були: офіційне оголошення війни РСФРР,

[16] Лупандін О.І. Міністерство закордонних справ Української Народної Республіки...
[17] ЦДАВО. Ф. 3696с. Оп. 2. Спр. 30. Арк. 99.
[18] Ibidem.

CC BY 4.0

укладення угоди з французьким командуванням про надання Україні воєнної допомоги, а наприкінці лютого 1919 – військової угоди, за якою Директорія УНР зобов'язалася брати участь у боротьбі проти радянської влади разом із Францією і білогвардійськими військами.

У квітні – серпні 1919 р. МЗС УНР очолював В. Темницький. Внутрішньополітична ситуація, що склалася на той час в Україні, явище «отаманщини», яка характеризувалася нездатністю до організації, повною безпринципністю, безконтрольністю і безвідповідальністю випадкових людей, безперечно, істотно впливали на діяльність уряду. Ці основні риси в усій повноті було перенесено в зовнішньополітичну сферу. Українські дипломатичні місії складалися подеколи з людей, які не мали нічого спільного з дипломатією, що лише дискредитувало ідею української державності й УНР в очах західноєвропейських політиків.

Формування системи дипломатичних представництв урядом Директорії УНР мало одним зі своїх надзавдань організацію мережі інформаційних осередків для повного інформаційного забезпечення західного політичного і журналістського світу про внутрішню і зовнішню політику уряду Директорії УНР, події внутрішнього життя, розвиток подій на українсько-більшовицькому фронті. Треба також зазначити, що Міністерство закордонних справ у силу своєї специфічної діяльності не видавало окремого пресового бюлетеня, характерного для багатьох інших міністерств. Поодиноким прикладом інформаційно-видавничої діяльності Міністерства закордонних справ можна назвати пресрелізи пресового відділу канцелярії міністра, що розсилалися до посольств УНР у Німеччині та Надзвичайної дипломатичної місії в Італії, а потім дипломатичними каналами пересилалися до інших посольств та місій УНР[19].

Від серпня 1919 р. посаду міністра закордонних справ УНР займав А. Лівицький, який у жовтні 1919 р. був призначений головою Дипломатичної місії УНР в Польщі. Після тривалих переговорів з польською стороною 21 квітня наступного року було укладено Варшавський договір 1920 р.

Від кінця 1920 р. зовнішньополітична діяльність українського уряду, як і інші, продовжувалася за межами України (в еміграції). З того часу дипломатична діяльність УНР зводилася фактично до роботи українських дипломатичних і консульських представництв, установ українського Червоного Хреста, участі в різних міжнародних організаціях тощо[20]. Так, наприкінці 1920 р. українські жінки у Лондоні та Парижі утворили Жіночі комітети, які мали за мету зорганізувати діяльність українських жінок за кордоном[21].

[19] Богуславський О. Організація зовнішньоінформаційної пресової діяльності Міністерства закордонних справ Директорії УНР в останній фазі визвольних змагань 1919-1920 рр. *Вісник Запорізьк. держ. ун-ту: філологічні науки*. 2001. № 4. С. 8-17.
[20] Лупандін О.І. Міністерство закордонних справ Української Народної Республіки...
[21] ЦДАВО. Ф. 4441с. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 57.

 e-ISSN: 2786-622X

Висновки. Таким чином, після зречення влади гетьманом П. Скоропадським (14 грудня 1918 р.) проголошується відновлення Української Народної Республіки (УНР). Доба Директорії УНР відзначалася швидкими змінами урядових кабінетів. Міністром закордонних справ першого складу уряду було призначено В. Чехівського. Основні напрями діяльності Міністерства закордонних справ було ведення зовнішньої політики, встановлення дипломатичних зносин з іноземними державами, керівництво та контроль над українськими посольствами та консульствами за кордоном, видача українським мігрантам паспортів УНР, надання українським студентам за кордоном стипендій тощо.

REFERENCES

Bohuslavskyi, O. (2001). Orhanizatsiia zovnishnoinformatsiinoi presovoi diialnosti Ministerstva zakordonnykh sprav Dyrektorii UNR v ostannii fazi vyzvolnykh zmahan 1919-1920 rr. [Organization of foreign information press activities of the Ministry of Foreign Affairs of the UNR Directory in the last phase of the liberation struggle of 1919-1920]. *Visnyk Zaporizk. derzh. un-tu: filolohichni nauky*, 4, 8-17 [in Ukrainian].

Datskiv, I. (2010). Dyplomatiia ukrainskykh derzhavnykh utvoren u zakhysti natsionalnykh interesiv 1917-1923 rr. [Diplomacy of Ukrainian state formations in the protection of national interests 1917-1923]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3, 219-223. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UIJ_2010_3_17 [in Ukrainian].

Lupandin, O. (2009). Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainskoi Narodnoi Respubliky ta Ukrainskoi Derzhavy [Ministry of Foreign Affairs of the Ukrainian People's Republic and the Ukrainian State] [Elektronnyi resurs]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*: T. 6: La-Mi / redkol.: V.A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K.: Naukova dumka, 790 p. Retrieved from: http://www.history.org.ua/?termin=Ministerstvo_zakordonnykh_sprav [in Ukrainian].

Matiash, I. (2019). *Inozemni predstavnytstva v Ukraini (1917–1919 rr.): derzhavna misiia ta povsiakdennist* [Foreign missions in Ukraine (1917–1919): state mission and everyday life]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. 556 p. [in Ukrainian].

Pyrih, R. (1996). Dokumentalna spadshchyna Kompartii Ukrainy: problemy intehratsii v systemu derzhavnoi arkhivnoi sluzhby [Documentary heritage of the Communist Party of Ukraine: problems of integration into the system of the state archival service]. *Konstanty: Almanakh sotsialnykh doslidzhen*, 2, 5-10 [in Ukrainian].

Rendiuk, T. (2011). *Ukraintsi v Rumunii ta rumuny v Ukraini: problemy mynuloho ta suchasne stanovyshche* [Ukrainians in Romania and Romanians in Ukraine: problems of the past and the current situation]. Kyiv: Orion-Prynt, 293 p. [in Ukrainian].

Verstiuk, V., Dziuba, O., & Repryntsev, V. (1995). Ukraina vid naidavnishykh chasiv do sohodennia: khronolohichnyi dovidnyk [Ukraine from ancient times to the present day: a chronological guide]. Kyiv: Nauk. Dumka. 687 p. [in Ukrainian].

Viedienieiev, D. (2007). *Dyplomatychna sluzhba Ukrainskoi derzhavy. 1917-1923 roky* [Diplomatic Service of the Ukrainian State. 1917-1923] / Nats. akad. Sluzhby bezpeky Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].

Viedienieiev, D. (2019). Stanovlennia kulturnoi dyplomatii Ukrainskoi Narodnoi Respubliky periodu Dyrektorii (1918-1920 rr.) [The formation of cultural diplomacy of the Ukrainian People's Republic during the Directory period (1918-1920)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh*

CC BY 4.0

kadriv kultury i mystetstv, 2, 18–22 [in Ukrainian].
Vidnianskyi, S. (2016). *Dyplomatychna ta konsulska sluzhba u vymiri osobystosti* [Diplomatic and consular service in the dimension of personality]. Kyiv: Hen. dyrektsiia z obsluhovuvannia inozem. Predstavnytstv, 425 p. [in Ukrainian].

Отримано 27.04.2026
Отримано в доопрацьованому вигляді 10.05.2026
Прийнято до друку 20.05.2026

Submitted 27.04.2026
Received in revised form 10.05.2026
Accepted for publication 20.05.2026